

Golvende rechtsontwikkeling

Nr. 1

Ton Hartlief heeft enige tijd terug in dit blad (AV&S 2004, 44, p. 235 e.v.) het beeld geschetst van een Hoge Raad die langzaam de slachtofferbescherming – lange tijd ‘het hoogste goed’ in het aansprakelijkheidsrecht – leek terug te dringen. Eén van de redenen voor Hartlief’s oordeel was dat de Hoge Raad duidelijk gas terugnam op het terrein van de werkgeversaansprakelijkheid. De grenzen leken daar wel zo ongeveer bereikt.

Recent is het bereik van de zorgplicht uit art. 7:658 BW echter toch weer uitgebreid, zo lijkt het. In een uitspraak van 11 november 2005, RvdW 2005, 124, geeft de Hoge Raad opeens weer ruim baan aan het slachtoffer van een arbeidsongeval. De betrokken werknemer wurmde zijn hand in een nog werkende persmachine (bestemd om vlees in folie in te pakken) teneinde die machine weer helemaal juist te laten functioneren (de folie was gaan krullen). De gevolgen zijn ernstig: drie vingers worden geamputeerd. Aangezien de machine voorzien was van een stevige waarschuwingssticker, diverse veiligheidskleppen en een noodstopknop, lijkt het hier om een nogal onverantwoorde handeling te gaan.

De rechtbank meende dan ook dat de werkgever niet aansprakelijk was, maar de Hoge Raad vond dat oordeel onjuist of ten minste onvoldoende gemotiveerd. Wanneer effectievere maatregelen mogelijk waren, bijvoorbeeld nog een veiligheidsklep aanbrengen, moet de rechter onderzoeken en motiveren, zo oordeelt de Hoge Raad onder andere, waarom niettemin niet van de werkgever kon worden gevergd dat die maatregel genomen had moeten worden. Hoewel het arrest afgedaan zou kunnen worden als het herstel van een verzuim van een gebrekkig motiverende lagere rechter, is er mijns inziens meer aan de hand. Juist door in een geval als dit, waarbij aansprakelijkheid zeker niet evident is, de lagere rechter op de motivering af te rekenen, laat de Hoge Raad zich hier duidelijk weer van zijn strenge kant zien. Daarmee lijkt de net gesignaleerde ‘terughoudendheid’ op dit terrein weer verdwenen te zijn. Los van de betekenis van die specifieke uitspraak voor de werkgevers en hun verzekeraars, en de implicaties daarvan ten aanzien van de eerder zo breed geconstateerde nieuwe, minder vergaande lijn in de rechtspraak, kan geconstateerd worden dat het blijkbaar lastig is om op dit terrein een vaste koers te varen. De rechtsvorming door de hoogste rechter ‘golft’ op en neer.

Eenzelfde vorm van ‘golfslag’ lijkt zich bijvoorbeeld voor te doen waar het gaat om de ‘omkeringsregel’. Van een schijnbaar algemeen toepasselijke regel, is die immers, naar het zich laat aanzien, via vele zijpaden, weer terug bij af: na schending van een verkeers- of veiligheidsnorm mag van een vermoeden van causaal verband worden uitgegaan.

Een *golvende rechtsontwikkeling*, om zo de voorgaande trend maar te kenschetsen, in het aansprakelijkheidsrecht, maar ook daarbuiten, heeft evidente nadelen, waarbij

rechtsonzekerheid door velen van ons bovenaan de lijst zal worden gezet. Die onzekerheid leidt dan weer tot extra procedures, om alsnog enige zekerheid proberen te krijgen, en tot lastig te bepalen verzekeringspremies.

Het vervelende is echter dat het nog maar zeer de vraag is of ‘golvende rechtsontwikkeling’ wel te vermijden is. Sterker, de hele geschiedenis leert dat de voortgang van het recht schoksgewijs verloopt en er een is ‘van vallen en opstaan’. Golven in de rechtsontwikkeling helemaal vermijden, lukt dus niet. Het zou echter wel al enorm helpen als de golven veel gedempter op ‘de kust’ (lees: de advocatuur, de verzekeraars, de wetenschappers en de rechterlijke macht) zouden slaan. De vraag is dus: kunnen we de rechtsontwikkeling gelijkmatiger, minder schokkend doen verlopen, en zo ja, hoe dan?

Gemakkelijk zal dat niet zijn, want de rechtsontwikkeling binnen het aansprakelijkheidsrecht loopt nu eenmaal van individueel geval naar individueel geval, van zaak naar zaak. Het betreft daarbij dan gevallen die in principe niet op elkaar afgestemd zullen zijn omdat ze losstaand van elkaar en min of meer toevallig bij de Hoge Raad terechtkomen.

Naar mijn mening is echter een in elk geval *meer gelijkmatige* ontwikkeling wel bereikbaar, indien ernaar gestreefd zou worden om de zaken zoals deze ter cassatie voorgedragen worden bij de Hoge Raad, niet alleen te bezien als individuele gevallen die om een beslissing vragen, maar daarnaast ook als specifieke ijkpunten in een verdere ontwikkeling van een regel of leerstuk over een langere periode. Vervolgens zou dan via een arrest in een bepaald geschil daarvan kunnen blijken door daarin in brede zin te schetsen welke lijn men wil (gaan) uitzetten, welke invulling men voor ogen heeft voor een bepaalde kwestie. De Hoge Raad zou dus zijn zaken als voorlopige punten in een verdergaande ontwikkeling kunnen zien en niet alleen als individueel te beslissen gevallen. Dat de Hoge Raad steeds vaker ‘vooropstelt’ hoe de stand van zaken luidt, en recent nog ‘gelet op het belang voor de praktijk van de daarin aan de orde gestelde vraag’ een cassatiemiddel wél behandelde waar dat cassatietechnisch niet nodig was, zie HR 12 augustus 2005, RvdW 2005, 90, doet vermoeden dat de Hoge Raad ontvankelijk zal zijn voor deze suggestie.